

Førbering.

1) For ein 70-80 år atende var det nok vanleg, at ein bar vatten på dei aller fleste steller i Tynset. Ein kunne vel rekne på fingrane dei som hadde springvatten. På kvart einaste bruk, sjølv om der var springvatten, fanns vel noko dei kalla for „vaskerokan“. Dei var laga av bjørk, c. a. m. lang, noko breiare mitt på, til begge ender meir firkanta hel og rund. På midtten var utthola litt som passa på skrå over eine aklla. På kvar ende var festa med ein leing den lekken ein hengde bytta i. Kvar lek var delt i to, slik dei skulle vera ledugar. I nederste lekken var festa ein krok til å henge bytta, hell det ein skulle bera i. Lekken var sopas lang (ca. 5 m.) slik at ein kunne fiksa kroken saman, når ein hengde frå seg kroken. På bruk der dei hadde lite utthome, var lekken av bjørkerveie. Vira var vrid slik ein brukte når ein skulle gjera byll = spenning hel liknande. Kroken til å henge bytta i kunne jamvel vera av bjørk hell ener, skundom av jern. I slike høve var der bora hol gjennom bjørketreet ute på kvar ende, der ein stak fjukenden av vira inn og laga som skaloveses ein knut. So smutte ein inn på kroken frå lopenden av vira, vrid vira godt, helt so kroken godt fast på det punkt ein meinte var høveleg for å få passe lengde på lekken, smudde so vira abende mot der enden var festa i treet, so lekken vart igjen ut som eit Loftstøp. Dei lekken var noko skolvint, avdi det ikke vart nokon le på dei. Men når dei var aktsamt hanteama, so dei ikke hang i ver og vinn, kunne dei gjera Lemest både 2 og tri år, um dei var i bruk kvar einaste

2 dag heile året. På Tynsetmål kalla dei slike for „væstre“, „væskrokan“
hell og berre „krokan“. Eit lite døme på talemålet: „Kut ska i fæti
krokan at mei no“. Men kjere dei, bruke du ikke krokan da, du får nå
vel jammen høen dine ubleete Lirnok lel, om du ikke ska ga
i bærå ti døm lel. Krokan var bruka på det viset, at ein la
dei på ihæra over eine aksla, da jamnest den aksla ein var sterkeart
til å bera på, helt i lekken framafør med eine handa og den bakafør
hel noko til sides, med den andre. Det var ikkje berre vatten ein
bar med krokan. Den tia ein bruke „konk“ å sil i, for avkjølinga
kom på, så der kom i handelen blekty, var det ikkje anna hell
frokop å ha mjølka i. Da var det „ask“ til å mjølke på og „dylle“
til å lømme asken på. På dylla var det lok med pime ti.

Noko av den fyrste husbunad i gaaksa jente da måtte freide å
skaffe seg, var druktelige mjølkekopper, „ask og dylle“. Hadde ho
det, var vona skorre for å verta gift. På storgardar brukte dei
tvo mjøkedyller og da laut dei ha krokan til å bera mjølka
frå fjøset og inn. For um lokket på dylla var aldri so godt
nedpufelst, så egna det seg ikkje til transport på gjelke hell
tullebøt hell handvogn. Åa tidfeste net da det vart aolegd å bera
vatten i trebytt, er ikkje so beinffram. Ein kan vel seja det var
kringum hundreårskiftet. Kringum 1880-90 åra tok der til å
komme einkbøtter i handelen og dei som såg seg utkoma til det
skjifta da ut trebytt med eink til å bera vatten i. Men
til å vatne buskop og herker, var det nok bruka trebøtter ei
tid etter 1900 talet, avdi trebøtter vart ikkje so bulket og bokket
som einken. Men so var no einkbøtta so mykje lettare bære bære å
handsama og heldt rein og da det samstundes vart fære av dei
som dreiv lagging, so trebytt vart vanskeleg å få tak i, så
det seg sjølv, at dei kom ut av bruk. Tvert slut med ein gong
over heile bygda vart det ikkje, so net noko vilt årstal kan ikkje
sejjas, men eg vil tru eg er ranninga nær og sejjir kringum hundre-
årskiftet.

• Spring avstas og heelt kostane ál meg". "Men kvan deg,
kvanter du ikkje kostane da? du får da vel jammenn kerdene
dine arbtne ~~de~~ d'anskell, om du ikkje skal gå og berre
med dei, hll."

Spørsmål 2.

Eg har aldri sett, hel har kjenslep til, at der på Fynset har vore nytta nokon holk, hel slikt tre til å bera med. Det einaste kunne vera, dei nytta ein stav, hel kjepp, som dei tredde gjennom handtaket på lokket på „mjeltdylla“, når dei brukte berre ei og den kunne vera noko stor og full, so den var for lang å bera for ein. Men dette var ikkje vanleg bruka, berre so ved ymse høve, når det råka til å vera store mjeltek og slik bruketter. Den kjeppen, hell staven ein brukte, hadde ikkje noko særskilt namn. Dei gonger det vart nytta, var det berre å finne seg ein tilfeldig kjepp hell pakk. Heller ikkje veit eg um, at der har vore nytta noko for skovulpinge, når ein ber vatnen. Men der dei kjoyrde brukte dei anten lok på treet dei kjoyrde i, eller dei slengde over ein sek, hell dei lönnde oppi eit par bytter med snø oppi vatnet. - Eg gloynde å nemne i svar no. 1, at mjelkask og dylla i daglig tale heiter „mjeltkoppen“, „mjeltasken“ og „mjeltdylla“. Asken, kan skundom heite „kasken“, har ein stav som er høgere hell kanten på asken, slik at det vort som eit slags handtak, hell noko til å gripe i kring og lyfte etter. På dylla er det to staver litt høgere, men berre litt høgere, slik at det vort feste for lokket. Det er oyrpa på dylla.

3. Steji veit jeg ikkje har vore nytta, men ein mui som ein har sett vaskholken på og skum. Der har da vore skone ei luerneimne i muien åt lagga på den koppen ein hev nytta, slik at den ikkje fell gli. Noko sers namn på muien har eg ikkje høyrd. Det er elles sers fåe tilfelle eg veit um, at slik mui har vore nytta til vasetransport.
4. Atet hushaldninga og fjaset, var det nok kvinfolka som latet bera, skum, hell dra vatnet. Der vassvegen var for

4 Lang tid å bera, så ein laut kjøyre, var det karpolka som hadde jobben der forbruket var stort. Men var forbruket mindre, var det nok ofte kvinfolka laut sykje for kjøyringa sjølv. Mange starr bruke dei ein ukse i kjøyre vatten med og da kunne det rike halve dagen gjett med til ei vassvending, for det var ikkje å like på, at uksem var i humør til å dra vatten leva tid som helst. Og ukse er no ukki. På større bruk var det nok helst Lausan som var vass treller.

Var det ein som var mindre "legauet", hadde små eone, trustkjyldig, kalvtomsing, ein som vart gæan heime so og seija all ein dag, var han som sjølvskreuen til å bera vatten og ved, fjyst og fremst.

Men slike var no meir skjelden. Var ein so heldig å ha ein gamal hall' hell to, var ein sjølvskakt framifra heppen. Var dei ikkje so litt dei laut nytte staven for kvart eit steg dei tok, var dei som skapa til å bera vatten og ved. Men so var det no helst på stor-gardar der fantes slike. På småbruk fall det på kjingra å sykje for vatten åt bête folk og fe. Mannen hadde sjeldan tid å hefte seg med slitt pusleri. Det einaste kunne vere ein søndagsmorgo eller ei "overskule", so det var rikti vegløyra, kan kunne rike på å bruke fram nokre "vatpar." Men vanly var ikkje vassbering rekna for noko. Ongan kunne rakke bera utvarending eller dei vart noko store. Men vanly var ikkje ongane nytta til vassbering. Dei var ikkje høvelige kothje med kroaker hell i hendom. I byge høve ville byggen slape på snøen, so det nytta ikkje.

5. Eg er 72 år og kan hugse stunde frå da eg var 3 1/2 år. Lyster mi var 3 1/2 yngre hell eg, men eg hugsar vel, da ho kom til verda, stova, inder, kvar einstjild ting. Det er stort sett, dei samme metodene og samme vertelstj; som vert nytta so langt eg hugsar og som eg har grue på, som vert nytta til vassbering i dag. Det einaste som no er borte, er lekkan i vaskerom som var av vil. No er det berre jern i lekrom. Men eg kan aldrig ten, der er gjort vaskerokke i dei sidste tjuge årom, for eg har aldrig rakt på å få sjå eit nyt vassprepar. Ein annan ting er, at der

no er lagt inn springvatten helt pumpe på dei allerfleste steller i
 Tynset. Men det skal y koma med unner spm. 7. På dei større bruk var
 det vanleg dei hadde brunn like ved fjøset, der det var so ein kunne få
 brunn. Dei hadde da ei renne frå brunnen gjennom fjøveggen. Renna
 var gjort av ein tømmerstok som var uthoba og lag på ein stolpe like
 ved brunnen, med passe helling inn i fjøset, slik at vatnet rann fort
 unna. Inn i fjøset hadde dei eit stort trekjerr unner. Til å ta vatnet up
 av brunnen brukte ein „brunnvinnu“ me kalla. Det var ein stolpe med
 kluff i topenden, rotendete set ned i jorda på lag 1 m., so den stod stødigst.
 På kluffa la ein so ei slå, på grovleik som ei flagstong, men mykje stukkare.
 rotenden på slå tok bakken, når bytte ein heise vatten med var i passe høgd
 over brunn. Uppe i kluffa gjekk ein jarnbåt gjennom både kluffa og slå, slik
 ikkje slå fekk slire. Ein kan seia slå kvitte på ein akkeling. Topenden
 på slå var noko lengre overfor kluffa, held den enden som rak frå kluffa
 og ned på bakken. Topenden var so festa ei stong laga av ei vanleg saie
 og til andre enden av stonga var festa bytta ein heise vatnet ned. Var brunn
 djup, laut ein nytta flere stonger. Stongene var festa til kvarandre med
 jarnbeslag slik at det vart som leir på brunnstonga. Botta ein tok
 vatnet på kalla ein kjerr og den var laga med jarnbeslag på.
 Ein nyare måte å heise vatnet up frå brunn var haspestelling. Det
 var eit spillverk set up rett over brunn, der ein nytta jarnljetting
 som gjekk rundt ein velt i staden for brunnstong.

- (c.) På dei steller ein laut løyve vatten skot, både vinter og sumar,
 hadde ein eit særskilt drag, dei kalla for vassdraget. Det var
 gjort av to stutte mure. Framme i brette var eit tvertre til å
 feste skjebene i. Utanum dette var det berre to tvertre so langt
 frå kvarandre, at den koppen ein skulle løyve i kom til å stå
 midt på murene. På kvar ende av dei to tvertra, var der ein
 pinn på lag ein 20 cm lang og 3 cm i diameter, slik at treet vart
 ståan millom dei 2 pinnom, so ein hadde ikkje bruk for å

6 første det på onnors vis. Dermed var det og levint i ta av å
kevelve, ^{helt} når ein hadde tømt det. Som holk var vanleg nytta eit
Lrefat, som der anten hadde vore parafin i kelle og målarolje. F
begge høve laut ein vatna dei vel ut, før dei vart teke i bruk. Eit slikt
vassdrag var nytta både vinter og sumar, der ein laut kjoyre vatten
heile året. På ein gard der mannen var rekna for ein fjeringsmann
på mange umkverer, hadde dei ei skorveleg stor tunna som låg på
eit serstjilt gjort drag. Draget var noko mere højbord hel ein vanleg
slaa. (slade). Spunne på tunna var uvanleg stort og påset som ei
slags trett. (trakt). Det var berre å komme åt heile bytke med ein gong. Stede
ved laggkanten i eine tværenden var ei slags keran til å komme om.
Det var berre simple greier. Ein rund treskult med hol gjennom, som
gjek gjennom botten i tunna og so ein Lrefap til å sette in i denne. Ein
kjoyrde tunna up på ein forhöining like utefor fjøsveggen, der det var
Lærenne gjennom veggjen og in i fjølet. Tunne i fjølet eit stort kjeire unner
renna. Når ein hadde fæt lirke til draget med tunna på so passelig, var
det berre å taka Lappen ut og tunna var tømt på eit blink. Ein sparte
seg for mykje bry med å bera inn i fjølet, som ein ille laut gjera når
ein kjoyrde vatten.

7.

Stort set, er det nokke få steller dei ber hell kjoyre vatten på no.
Der dei på rett og vis har høve til å få springvatten, er der
inlagt. Der det ikkje er høve til å få springvatten, er
der lagt pumpe frå brunn, hell belt. Sjölv på bureirings-
bruk er der lagt springvatten mange stæer. Dei stæer der
dei no ber vatten, er vel snarare rekna på fingrom. E
veit um ein gard der dei framleis må kjoyre vatten både
vinter og sumar. Der er det gjort freistnad med brunn fleire
stæer, men uten å ræke ert. Vinteren 1947 har vore ein
framnifia kerrisam vinter med vatnet. Stuken har ledningan
frossu, hell og har vatne i kommen vorte burte. Værkjoyring og
vassbering har vore ^{fast part} ~~en~~ i programmet for dagen, so vasskrokan
har vore go å finne.